

УДК 162.1 + 82.09 + 821.162.1

Крістіна Іваніцька
ORCID 0009-0005-0265-9620

ТВОРЧИСТЬ ЄЖИ ЄНДЖЕЄВИЧА НА ПЕРЕХРЕСТІ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ

Анотація. У статті розглядається життєвий і творчий шлях Єжи Єнджеєвича — польського літературознавця, перекладача та письменника, чия багатогранна діяльність стала яскравим прикладом глибокого діалогу культур. Акцентовано увагу на його ролі у популяризації української літератури в Польщі, зокрема творів Тараса Шевченка та Михайла Коцюбинського, а також у розширенні міжкультурного простору, де перетинаються польська й українська традиції. Окреслено значення його праці як науковця та перекладача у формуванні польсько-українського літературного діалогу ХХ століття, що ґрунтувався на ідеях взаємоповаги та відкритості. Особливу увагу приділено його здатності поєднувати літературознавчий аналіз із культурним посередництвом, завдяки чому Єнджеєвич виступив не лише дослідником, а й творцем інтелектуальних мостів між двома народами. У центрі аналізу — проблема його багатогранної ідентичності, яка поєднала елементи польської, української та ширшої європейської культур, що надало його творчості особливого універсального звучання та зробило її актуальною у контексті сучасних досліджень міжкультурної комунікації.

Ключові слова: Єжи Єнджеєвич, польсько-українські літературні зв'язки, міжкультурний діалог, історія літератури ХХ ст., переклад, реценція.

Інформація про автора: Іваніцька Крістіна Андріївна, студентка 4 курсу, кафедра полоністики Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Електронна адреса: christinaivanitskaya385@gmail.com

Kristina Ivanitska

THE WORK OF JERZY JĘDRZEJEWICZ AT THE CROSSROADS OF IDENTITIES

Abstract. *The article traces the life and creative journey of Jerzy Jędrzejewicz — an outstanding Polish literary scholar, translator, and writer, whose figure became one of the central elements in shaping the Polish-Ukrainian cultural dialogue of the 20th century. His activity went far beyond the framework of academic research or literary practice: it embodied a profound humanistic mission, a genuine striving for mutual understanding and spiritual rapprochement between nations that, while historically co-existing side by side, often remained divided by political circumstances and stereotypes.*

A special focus is placed on Jędrzejewicz's translations of Ukrainian literature. The article highlights his unique approach to rendering the works of Taras Shevchenko and Mykhailo Kotsiubynskyi. His translations stood out for their exceptional precision and high artistic quality. They were never a simple act of linguistic transfer; instead, they functioned as genuine cultural bridges, opening for Polish readers the world of Ukrainian spirituality, traditions, and artistic values. For many, his translations offered the first authentic encounter with Ukrainian literature, allowing them to perceive its depth, poetics, and universal humanistic message.

Equally important is the theme of Jędrzejewicz's multilayered cultural identity. Formed at the crossroads of Polish, Ukrainian, and broader European traditions, it enabled him to approach literature from a broad and objective perspective. He was able to recognize in literary texts not only their national features but also the universal meanings and values that transcend borders. This openness allowed him not only to translate but also to interpret and contextualize Ukrainian literature within the Polish cultural space, laying the groundwork for a sustained literary dialogue between the two nations.

Jędrzejewicz's scholarly and translational work played a decisive role in shaping Polish-Ukrainian literary relations throughout the 20th century. His achievements provided a foundation for future academic studies and established standards of translation that remain exemplary to this day, demonstrating how fidelity to the spirit of the original can coexist with respect for its cultural and aesthetic uniqueness.

At the same time, Jędrzejewicz's legacy cannot be reduced merely to books, articles, or translations. It is a vivid example of how an individual can influence an entire cultural landscape, reshape the atmosphere of interethnic relations, dismantle prejudice, and build bridges of trust. In our contemporary world, marked by global challenges and

the search for new forms of cooperation, his humanism, respect for cultural diversity, and unwavering commitment to dialogue remain profoundly relevant.

The article emphasizes that the legacy of Jerzy Jędrzejewicz is more than history: it is a living reminder of the power of the written word to unite people and to open new horizons of cooperation. His creative path and his translations demonstrate that cultural dialogue is not an abstract ideal but a real process in which every text, every interpretation, and every intellectual effort can become a step toward greater understanding between nations.

Key words: Jerzy Jędrzejewicz, Polish-Ukrainian literary relations, intercultural dialogue, history of 20th-century literature, translation, reception.

Information about author: Kristina Ivanitska, 4th-year undergraduate student, the Department of Polish Studies, Educational and Scientific Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv.

E-mail: christinaivanitskaya385@gmail.com

Kristina Iwanicka

TWÓRCZOŚĆ JERZEGO JĘDRZEJEWICZA NA STYKU TOŻSAMOŚCI

Abstrakt. Artykuł poświęcony jest życiu i twórczości Jerzego Jędrzejewicza – polskiego literaturoznawcy, tłumacza i pisarza, którego działalność stała się przykładem głębokiego dialogu między kulturami. Podkreślono jego rolę w popularyzacji literatury ukraińskiej w Polsce, w szczególności twórczości Tarasa Szewczenki i Michała Kotsyubyńskiego. Zaznaczono znaczenie jego pracy jako naukowca i tłumacza w kształtowaniu polsko-ukraińskiego dialogu literackiego XX wieku. W centrum analizy znajduje się problem wielowymiarowej tożsamości Jędrzejewicza, która łączyła elementy kultury polskiej, ukraińskiej i europejskiej.

Słowa kluczowe: Jerzy Jędrzejewicz, polsko-ukraińskie związki literackie, dialog międzykulturowy, historia literatury XX wieku, przekład, recepcja.

Nota o autorze: Kristina Iwanicka, studentka IV roku studiów licencjackich, Katedra Polonistyki, Dydaktyczno-Naukowy Instytut Filologii, Narodowy Uniwersytet imienia Tarasa Szewczenki w Kijowie.

E-mail: christinaivanitskaya385@gmail.com

Постановка проблеми. У XX столітті українсько-польські літературні взаємини набули особливого значення, оскільки відкривали

шлях до культурного взаєморозуміння між двома сусідніми народами. Важливу роль у цьому процесі відіграла постать Єжи Єнджеєвича — дослідника і перекладача, який поєднав власну польську ідентичність із глибоким зацікавленням українською культурою. Його творчість постає не лише як літературне явище, а й як інтелектуальний проєкт, спрямований на подолання стереотипів і налагодження діалогу між культурами. Саме тому постає потреба у ґрунтовному вивченні спадщини Єнджеєвича крізь призму ідентичності та культурного посередництва.

Аналіз останніх досліджень. За прикладом творчості Єнджеєвича польські й українські дослідники неодноразово зверталися до його спадщини як до цінного матеріалу для наукових студій. Зокрема, академік НАН України та видатний український полоніст Ростислав Радишевський підкреслює вагомий внесок Єнджеєвича у розвиток польської шевченкіани та його роль у рецепції української літератури у Польщі. Теоктист Пачовський, аналізуючи переклади Єнджеєвича, відзначав їхню точність та глибоке відтворення мовностилістичних особливостей першотвору. Антін Середницький (Антін Верба) високо оцінив есе-роман «Українські ночі, або Родовід генія», де польський автор показав Шевченка як постать європейського масштабу. Дослідники підкреслюють, що діяльність Єнджеєвича має особливу цінність у контексті українсько-польських літературних і культурних взаємин ХХ століття.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Метою статті є дослідження творчості Єжи Єнджеєвича крізь призму культурної ідентичності та її багатогранного прояву в його науковій, перекладацькій і белетристичній діяльності. У статті висвітлені деякі як про життєвий шлях митця, так і про його внесок у популяризацію української літератури в Польщі, зокрема творчості Тараса Шевченка та Михайла Коцюбинського, а також про його значення у ширшому контексті українсько-польських і європейських літературних зв'язків. Загальна проблема полягає в недостатньому висвітленні питання ідентичності Єнджеєвича, яка поєднала польські, українські та європейські культурні впливи і потребує комплексного аналізу у сучасному літературознавстві.

Виклад основного матеріалу.

Життя і творчість Єжи Єнджеєвича — це не лише історія видатного літературного діяча, а й яскравий приклад глибокого перетину культур. Його постать була центром, навколо якого оберталися ідеї, що формувалися під впливом видатних українських діячів. Завдяки їхньому впливу, Єнджеєвич став не просто перекладачем, а справжнім популяризатором української культури в Польщі, відкриваючи її багатство для нового читача.

Щоб краще зрозуміти багатогранну діяльність Єжи Єнджеєвича, варто звернутися до його ранніх років. Народившись 2 березня 1902 року на Дніпропетровщині (помер 1975 року у Варшаві), він ще з юності був тісно пов'язаний з українською культурою. Навчання у класичній гімназії в Катеринославі (нині Дніпро) стало для нього першим кроком до опанування мов і мистецтва перекладу.

Єнджеєвич пригадував, що в гімназії, де він навчався під час Першої світової війни та революції, особливу увагу приділяли вивченню мов: латини, старослов'янської, французької та німецької. Він згадував, як викладачі вимагали від учнів не просто дослівних перекладів античних текстів, а й того, щоб вони звучали природно. Цей підхід, що вимагав «неабияких терпіння і винахідливості», Єнджеєвич прагнув застосовувати і до своїх перекладів на польську мову.

Крім того, під час шкільних екскурсій до місцевого історико-археологічного музею, Єжи Єнджеєвич познайомився з його завідувачем — відомим істориком і фольклористом Дмитром Яворницьким. Молодий Єнджеєвич згодом писав про неймовірне враження, яке на нього справили музейні експозиції: «Експонати, виставлені у вітринах, мовби складали живу ілюстрацію до творів Сенкевича: меблі, хатне начиння, одяг і шати, холодна і вогнепальна зброя (до речі, цілком схожі на все «польське»), картини, портрети воїнів, музичні інструменти – бандури і литаври, а також люльки й файки» [13, с. 47]. Напевно, експозиція музею Яворницького стала одним із чинників того, що Єнджеєвич зрікся від раніше прищепленого йому погляду на землі Подніпров'я як частину Речі Посполитої. Саме ця зустріч стала вирішальною: Яворницький прищепив юному гімназисту глибоку

любов до української мови та культури, а також надихнув його на подорожі. Завдяки цим мандрівкам Єнджеєвич по-справжньому захопився народними піснями, легендами та переказами України.

Цей досвід і широке культурне зацікавлення визначили подальший шлях літературознавця: післявоєнний період у Народній Польщі став часом, коли Єнджеєвич зміг нарешті реалізувати свої творчі задуми. Його перекладацький талант розкрився з новою силою, охопивши багатонаціональну радянську літературу. Завдяки йому польський читач познайомився з прозою естонця Ю. Смуула, киргиза А. Токомбаєва та таджика Ф. Ніязі. Крім того, Єнджеєвич перекладав твори німецьких класиків, зокрема Г. Лессінга, Ф. Шіллера та Г. Гейне.

Незважаючи на таке широке коло інтересів, українська тема завжди залишалася для нього головною. Підтвердженням цьому є його белетристичні твори: «Українські ночі, або Родовід генія» (1966) — книга про Тараса Шевченка, та «Перемога подоланих» (1974), присвячена Станіславу Ворцелю, де значна частина подій відбувається в Україні.

Навіть в останні місяці свого життя Єнджеєвич не полишав працю над українською літературою, взявшись за переклад славетної «Енеїди» Івана Котляревського. На жаль, ця робота залишилася незавершеною. За свій натхненний внесок у культуру Єнджеєвич був відзначений численними нагородами, зокрема польськими орденами «Золотий Хрест Заслуги» та «Офіцерський Хрест Відродження Польщі», а також радянським орденом «Знак Пошани».

В інтерв'ю тижневику “Przyjaźń” Єнджеєвич сформулював основні принципи літературного перекладу, які виходили за межі простого відтворення тексту. Він вважав, що для успішного перекладу: «Першим обов'язком перекладача є вивчення всього багатства рідної мови, другим — досконале опанування мови твору, який перекладається, її семантики, інтонації... Необхідно знати всю творчість автора, реалії країни, епохи, середовища; проаналізувати текст і підтекст, прослухати твір, як слухають музику Баха або Шопена. Іншомовний твір має звучати як оригінал. Письменник-перекладач подібний до городника: рослина, перенесена з однієї грядки на іншу, мусить жити, цвісти, плодоносити» [11, с. 333].

Ці принципи Єнджеєвич успішно застосовував на практиці, особливо під час роботи над творами Тараса Шевченка та Михайла Коцюбинського. Перекладаючи повість Шевченка «Прогулка с удовольствием и не без морали», Єнджеєвич написав окрему статтю про стилістичні особливості його прози. Він свідомо переносив у польський переклад українізми та полонізми в оригінальній транскрипції, пояснюючи їх значення у виносках, щоб зберегти місцевий колорит. Лексику ж Шевченка він відтворював, використовуючи лексичні засоби польської мови ХІХ століття, що забезпечило надзвичайно точну передачу сюжету та ідейної спрямованості творів.

Але найбільший внесок Єжи Єнджеєвич зробив у популяризацію творчості Тараса Шевченка в Польщі. Його роман «Українські ночі, або Родовід генія» (1966), збірка перекладів поезій (1972) та численні статті стали неоцінним внеском у польську шевченкіану. Антін Середницький (Антін Верба) — український письменник, редактор та літературознавець так відгукувався щодо творчості Єнджеєвича: «Однак відому похвалу Шевченкові проспівав Єжи Єнджеєвич у біографічній повісті «Українські ночі, або Родовід генія» (1966). У ній він подивився на Шевченка з теренів Західної Європи, з теренів України, Польщі і Росії, з глибини шляхетного серця і безсторонньої людини, з позиції сусіда, що не тільки дбає про своє господарство, але й сусідові бажає багатого урожаю, що поважає його пісні, розуміє переживання і неспокій. Єнджеєвич спростував усі ті закиди, які в Польщі виголошували консервативні журналісти, показав усі скарби душі українського поета — генія, ще більше зміцнив постійну наявність Шевченка в польській культурі, згадав ті щирі й приязні слова українського поета до братів-поляків, не жалів також і критики на адресу незрозумілих польських сил, що завдавали кривду людям України» [1, с. 5].

У передмові до роману «Українські ночі, або Родовід генія» Б. Стебельський зазначав, що Єнджеєвич, як польський патріот, описав у своєму творі історичну картину польсько-українських відносин часів Шевченка, зустрічі поета з поляками та їх вплив на його політичний світогляд. Шевченко жив в часи, коли польський народ чинив опір московській окупації і зазнав найбільших втрат, що заповнили усі місця сибірських каторг.

Проте більшість поляків уявляли відродження державності лише в межах колишньої Речі Посполитої. На відміну від цього підходу, Єнджеєвич належав до тих, хто щиро визнавав і цінував українців як окрему й самостійну націю, що виразно відобразилося в його творчості. Він добре розумів, що український народ, переживши численні приниження й поневолення, не міг погодитися на нові обіцянки, які фактично означали б зміну однієї залежності на іншу.

У своєму романі Єнджеєвич показав Шевченка як послідовного самостійника. Через цю постать він від імені всього українського народу висловив чітку позицію: Україна має право бути незалежною — як від Польщі, так і від Росії. Водночас постало питання: чи здатна Україна того часу, без власної провідної еліти й спираючись лише на закріпачене селянство, вибороти свободу? Куліш і Костомаров у цьому сумнівалися, тоді як Шевченко вірив у силу народу та його майбутнє. Він визнавав стійкість і жертвність поляків у боротьбі з російським гнітом, але був готовий до співпраці з ними лише за умови повного визнання права України на державну незалежність. Цю ідею Єнджеєвич щиро й переконливо доносив до польського суспільства.

Творчість Єнджеєвича, яка вміло балансувала на перехресті ідентичностей, обґрунтувала позицію українського народу та сприяла формуванню у поляків розуміння, що поворот до польської імперії вже неможливий, що український союзник лише тоді піде разом, як буде визнаний рівноправним партнером.

Твір Єнджеєвича «Українські ночі, або Родовід генія» є правдивим образом великого Шевченка, поета революціонера, самостійника, «останнього козака», що надихнув свою націю вірою у власне майбутнє, у національне визволення і державність. Але при цьому Єнджеєвич на сторінках свого твору висвітлив ще й історію польського народу на українських землях, що також є невід'ємною частиною історії України та Польщі.

Єнджеєвич написав свій роман вже після Другої світової війни, після того, як український народ став знову історичним. Почав писати власними руками свою історію. Стебельський зазначав: «Як поляки імпонували своїми повстаннями Шевченкові, напевно так само

і Єнджеєвич співчував українським змаганням і розумів, чому Сибір стелився кістками українців, як колись поляків.» [4, с. 12]

А отже, творчість Єнджеєвича — це внесок не тільки у галузь шевченкознавства, а й у розв'язання польсько-української проблеми.

Єнджеєвич був першим польським фахівцем, який почав перекладати прозу Шевченка. Його переклад повісті «Прогулка с удовольствием и не без морали» вийшов у 1960 році, а наприкінці 1975 року, незадовго до смерті, була опублікована повість «Художник». У перекладі «Художника» він прагнув до максимальної точності, зберігаючи тропи, ситуації та персонажів оригіналу. Для передачі місцевого колориту він використовував українізми й русизми, такі як “bez doli”, “papasza”, “ptaszyna krasnopiórka”, “takoz”, а також адекватно передав фразеологізми та прислів'я.

По завершенні перекладу повісті «Прогулка с удовольствием...» Єнджеєвич скромно зауважив: «Не мені оцінювати результат усього того, що я зробив у галузі перекладу прози Тараса Шевченка польською мовою» [11, с. 336]. Однак, відгук літературознавців на його роботу дає всі підстави стверджувати, що він успішно впорався зі своїм завданням, зробивши цінний внесок у польську та українську культури.

Цей досвід і щира любов до українського слова зумовили подальші літературні інтереси Єнджеєвича. Не менше він захоплювався і творчістю Коцюбинського, якого вважав гідним представником української літератури на європейському літературному поприщі. Твори письменника перекладалися майже всіма мовами народів Європи й донині викликають значний інтерес у країнах Західної Європи. Так, у Швейцарії, зокрема в Цюриху, вийшла велика збірка новел, оповідань і нарисів Коцюбинського в німецькому перекладі, а один із найвидатніших італійських письменників, Альберто Моравія, називав його своїм учителем — як у сфері техніки письма, так і в суспільних ідеалах.

Робота над прозою Михайла Коцюбинського, однак, виявилася для Єнджеєвича доволі складною. Він зазначав, що перекладання творів такого письменника на іншу мову — хоч і споріднену, але значно відмінну за своїм фонічним складом — завдало йому неабияких труднощів. Перекладач підкреслював: «Не мені судити, в якій мірі і чи взагалі вдалося мені подолати ці труднощі. Можу лише зазначити, що приступаючи

до перекладання, я розраховував на свою прив'язаність до української мови і літератури, а разом з тим на культ Коцюбинського — як людини і як художника...» [3, с. 12]. Єнджеєвич зіткнувся з багатозначністю української мови, що вимагала постійного пошуку точних синонімів. Він зізнався: «Як у лексиці, так і в фразеології, я використовував усі можливості вживання українських слів і виразів. Тут я йшов слідами польських авторів XIX ст., починаючи від поетів т.зв. української школи і кінчаючи такими прозаїками, як Крашевський і Теодор Томаш Еж» [10, с. 197]. Це було частиною його переконання, що «близькість двох мов... зміцнювала ідею братерства і дружби двох народів» [11, с. 334].

Саме тому Єнджеєвич вважав Коцюбинського майстром слова, який «гідно ввів українську літературу на європейський форум». Завдяки його зусиллям, у 1951 році вийшла повість «Фата Моргана», а згодом — два томи «Вибраного». Хоча він зізнався, що робота над «Фата Моргана» була непростю, переклад «Тіней забутих предків» став справжнім шедевром: у ньому органічно вплетено коломийки та гуцульські діалектизми — кресаня, остревка, мажина, м'явка, крашепиці, кентари, череси, тибінки, гутля, дзьобня, цариска, барта, скок, плай, обруч, гусленка, стая, ватага, скалка, барбениця, путія, кошара, вірива, вузд, боугар, струнка, подра тощо. За свідченням польської дослідниці Є. Анчевської, «переклади Єнджеєвича найліпші в Польщі» [11, с. 334].

Окрім перекладів, Єнджеєвич активно займався літературознавчими дослідженнями. Він вважав, що Коцюбинський, на відміну від своїх попередників, зміг дати правдивий аналіз суспільних відносин, показуючи «прірву, яка розділяла багатих і бідних» [11, с. 334].

Єнджеєвич також популяризував творчість українських поетів, зокрема Максима Рильського, Павла Тичини та Миколи Бажана. Його переклад вірша М. Рильського «Шопен» 1947 року став одним із найкращих, оскільки він зумів передати не лише образи, а й настрій, наповнений музикою.

Проте він приділяв увагу не лише класикам, а й уважно стежив за розвитком сучасної української літератури. Єнджеєвич відзначив переклади поезій Павла Тичини «Іній» та Миколи Бажана «Перед пам'ятником Мікеланджело», вважаючи їх значними художніми досягненнями.

У статті «Вічно молода Україна» Єнджеєвич поділився своїми спостереженнями: «Ростуть ряди молодих поетів, і в кожного з них свій власний неповторний тон. Проте всіх веде та сама домінуюча ідея, всіх оживляє одне і те саме почуття: любов до Вітчизни, ...» [11, с. 197]. Він особливо виділяв таких поетів, як Іван Драч, Ліна Костенко, Олесь Лупій та Людмила Скирда, підкреслюючи, що вони «промовляють зрозумілою мовою. Не женуться за вишуканими формами, а наполегливо кують і різьблять брилу поетичної мови, надаючи їй щораз благороднішого, щораз могутнішого» [11, с. 335].

Єнджеєвич також високо цінував прозу молодих авторів, зокрема Григора Тютюнника та Євгена Гуцала. У 1971 році він переклав збірку оповідань Гуцала «Яблука з осіннього саду», а ще раніше, у 1963 році, назвав його новелу «Клава, мати піратська» «перлиною». Він був переконаний, що досягнення цієї літератури «гідні уваги, особливо в галузі малих прозових форм — оповіданнях, новелах, ескізах» [11, с. 335]. Єнджеєвич вважав, що ці письменники «нерозривно, по суті своїй, зв'язані з найкращими народними традиціями української літератури» та гідно продовжують справу Тараса Шевченка. Він підсумовував: «Гадаю, що молоді польські письменники могли б багато чого навчитися в своїх українських колег» [11, с. 335].

Отже, творчий шлях Єжи Єнджеєвича є одним із передових у плеяді польських діячів, що присвятили себе популяризації української культури. Він став натхненням та дав поштовх своїм колегам та наступним поколінням літературознавців та перекладачів зокрема в особі Теокиста Пачовського та Флоріана Неуважного. Всі троє були сполучною ланкою між польською та українською культурами, але кожен із них робив свій унікальний внесок, доповнюючи та продовжуючи справу одне одного.

Тоді як Єнджеєвич працював у площині перекладу та белетристики, Теокист Пачовський (1907–1984), визначний львівський полоніст, доповнював цю роботу з наукової точки зору. Ще з 1930-х років він глибоко досліджував українсько-польські літературні зв'язки, концентруючись на рецепції української літератури в Польщі. Пачовський, як і Єнджеєвич, присвятив значну частину своєї праці Тарасо-

ві Шевченку. Він аналізував переклади Шевченка, виконані польськими авторами ще у XIX столітті, зокрема Владиславом Сирокомлею, Леонардом Совінським та Станіславом Грудзінським. Пачовський не лише збирав і аналізував ці переклади, а й досліджував «відгуки» на творчість Кобзаря в польській критиці, виділяючи «прогресивну» та «реакційну» течії. Цікаво, що в одній зі своїх статей, «Твори Шевченка в перекладах Є. Єнджеєвича», Пачовський високо оцінив перекладацьку майстерність Єнджеєвича, відзначаючи виразності передачі ідейного змісту оригіналу та вірному збереженні поетичної форми. Таким чином, Пачовський науково обґрунтував і підтверджував значущість праці Єнджеєвича, вписуючи його діяльність у широкий історичний контекст українсько-польських літературних взаємин.

Пачовський наголошував, що діяльність Єжи Єнджеєвича мала виняткове значення для розвитку польсько-українського літературного діалогу. Він наводив слова письменника: «вдалий літературний переклад є справою надзвичайно важливою. Такі переклади повинні стати мостом, що з'єднував би народи» [10, с. 197]. І справді, перекладацька та белетристична спадщина Єнджеєвича стала саме таким мостом, відкриваючи польському читачеві багатство української літератури. А отже, його доробок постає не лише як художня література, а й як спроба діалогу між культурами та як інтелектуальний проєкт, спрямований на розуміння різних історичних ідентичностей.

Продовження цього діалогу знаходимо вже у творчості наступного покоління польських інтелектуалів, зокрема у Флоріана Неуважного (1929–2009). Якщо Єнджеєвич заклав підґрунтя для порозуміння, показавши польському читачеві велич Шевченка чи Коцюбинського, то Неуважний зробив наступний важливий крок у складнішому політичному контексті. Він зосередився на перекладах української літератури, яка була заборонена в СРСР, зокрема творів «розстріляного відродження». Саме завдяки його роботі польський читач відкрив для себе імена, викреслені з радянської історії літератури, — Миколу Хвильового, Миколу Куліша та інших. Це був сміливий і водночас надзвичайно важливий крок, який доповнив працю Єнджеєвича й засвідчив тяглість зацікавлення польських дослідників українською культурою.

Водночас Неуважний не залишався осторонь і творчості свого попередника. Він розглядав доробок Єжи Єнджеєвича як важливе явище у діалозі польської та української культур, підкреслюючи, що його твори постали з «давньої й відданої любові її автора до української культури, як наслідок пристрасних і копітких пошуків дослідника, закоханого в поезію великого Тараса» [9, с. 123]. У цій оцінці відчувається прагнення Неуважного показати, що інтерес Єнджеєвича до української традиції не був поверховим чи випадковим — він виростав із глибокого внутрішнього зв'язку з українською історією та літературою.

Саме тому у працях Єнджеєвича, присвячених Шевченкові, особливо відчутна увага до еволюції українсько-польських взаємин. Неуважний зазначав, що письменник простежує шлях Шевченка «від традицій фольклору й усної народної творчості часів Коліївщини — традицій антипанських, антишляхетських — через знайомство з культурою, мовою й революційними традиціями, яке пройшло від Лелевеля й Міцкевича, — до глибокої ідейної дружби, викутої в час спільної неволі в заслання та зближення з польськими повстанцями» [6, с. 281]. Така інтерпретація свідчить про те, що Єнджеєвич розглядав спадщину Шевченка не лише як частину української культури, але й як явище, тісно вплетене у контекст українсько-польських зв'язків ХІХ століття.

Не менш важливим є і те, що, звертаючись до широкої джерельної бази, письменник «видобув чи не з забуття — не згадуючи вже архівів, спогадів, документів — великий фактографічний матеріал» [6, с. 281], що дало йому можливість створити не лише художньо-емоційну, а й історично переконливу картину доби. У цьому проявляється ще одна ключова риса творчості Єнджеєвича: він поєднує документальність із літературною образністю, намагаючись максимально наблизити польського читача до українських реалій.

Як підкреслював Неуважний, у його працях постає емоційно насичений і водночас достовірний образ Шевченка — «нащадка Прометейя, поета й революціонера, живої людини, ще за життя визнаній пророком» [9, с. 124]. Такий підхід доводить, що творчість Єнджеєвича стала не лише внеском у шевченкознавство, а й важливим кроком в українсько-польському літературному діалозі ХХ століття.

Творчість Єжи Єнджеєвича займає особливе місце у літературному процесі ХХ століття, поєднуючи художній експеримент, пошук національної ідентичності та універсальні питання людського існування. Його доробок варто розглядати не лише в контексті польської літератури, а й у ширшій культурній перспективі – як частину європейського діалогу між традицією та модерністю. Єнджеєвич не обмежувався простим відображенням історичної дійсності чи побутових деталей, а прагнув до глибокого осмислення духовного і культурного коду суспільства, в якому жив і творив. Саме це робить його постать цінною для сучасних літературознавчих студій.

Висновки. Аналіз життєвого і творчого шляху Єжи Єнджеєвича дозволяє стверджувати, що, поєднуючи польське походження та український культурний досвід, він створив перекладацьку й наукову спадщину, яка сприяла зміцненню діалогу між двома народами. Його переклади, літературознавчі статті та белетристичні твори не лише збагатили польську культуру, а й допомогли краще пізнати українську традицію у світовому контексті. Творчість Єнджеєвича є доказом того, що література здатна виконувати роль культурного мосту, а проблема ідентичності у його доробку набуває особливої актуальності в умовах сучасного міжнаціонального діалогу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Верба, А. (1972). З любові до Тарасової музи. *Наше слово* (Варшава), № 44, 5.
2. Єнджеєвич, Є. (1995). Володар дивовижного. У М. Чабан (упоряд.), *Сучасники про Д. І. Яворницького* (с. 57–59). Дніпро: Дніпропетровськ.
3. Єнджеєвич, Є. (б. р.). Над перекладами Коцюбинського. *Наша культура* (Варшава), № 9, 12.
4. Єнджеєвич, Є. (1980). *Українські ночі або родовід генія* (Є. Рослицький, пер. з пол.). Торонто: Канада.
5. Єнджеєвич, Є. (1974). Шевченкове слово. *Наша культура*, № 3, 2.
6. Київські полоністичні студії. *Рецепція творчості Тараса Шевченка в Польщі* (Т. XXV, кн. 3). (2015). Київ: Університет «Україна».
7. Коцюбинський, М. (1954). *Вибрані твори: у 2 т.* (Т. 1–2; М. Якобець, вступ. ст.). Варшава: Czytelnik.
8. Коцюбинський, М. (1951). *Фата моргана* (Є. Єнджеєвич, пер. і прим.). Варшава: Książka i Wiedza.

9. Неуважний, Ф. (1967). Повість про сина Прометея. *Всесвіт*, 5(107), 123–124.
10. Пачовський, Т. (1980). Єжи Єнджеєвич: урок української. *Всесвіт*, № 2, 197.
11. Пачовський, Т. (2014). Єжи Єнджеєвич: урок української (Р. Радишевський, пер.). *Київські полоністичні студії* (Т. XXIV, с. 332–336). Київ: Університет «Україна». (Передрук з *Всесвіт*, 1980, № 2, с. 197).
12. Радишевський, Р. (2022). Письменство польсько-українського пограниччя у дослідженнях Антіна Середницького. У *Dialog dwóch kultur* (с. 89–99). Sulejówek.
13. Світленко, С. (2017). *Дмитро Яворницький: вчений та педагог в українському інтелектуальному співтоваристві: монографія*. Дніпро: Ліра.

REFERENCES

1. Verba, A. (1972). Z łubovi do Tarasovoi muzy. Warsaw: *Nashe slovo*. № 44. (p. 5).
2. Jędrzejewicz, J. (1995). *Volodar dyvovyzhnogo svitu*. In M. Chaban (Ed.), *Suchasnyky pro D. I. Yavornytskoho* (pp. 57–59). Dnipropetrovsk: Dnipro.
3. Jędrzejewicz, J. (n.d.). *Nad perekladamy Kotsiubynskoho*. Warsaw: *Nasha kultura*. №9. (p. 12).
4. Jędrzejewicz, J. (1980). *Ukrainski nochi abo rodovid heniia* (Ie. Roslytskyi, Trans.). Toronto: Kanada. 653 p.
5. Jędrzejewicz, J. (1974). *Shevchenkove slovo*. Warsaw: *Nasha kultura*. №3 (p. 2).
6. Retseptsiia tvorchosti Tarasa Shevchenka v Polshchi. (2015). *Kyivski polonistychni studii*. Tom 25, Book 3. Kyiv: Universytet "Ukraina". 640 p.
7. Kotsiubynskyi, M. (1954). *Vybrani tvory* (Tom. 1–2). Warsaw: Czytelnik. Tom.1: (p. 333 p.); Tom. 2: (p. 301).
8. Kotsiubynskyi, M. (1951). *Fata Morgana* (Transl. and commentary by J. Jędrzejewicz). Warsaw: Książka i Wiedza. 126 p.
9. Neuvazhny, F. (1967). Povist pro syna Prometeia. *Vsesvit*. № 5 (107). (p. 123–124).
10. Pachovsky, T. (1980). Jerzy Jędrzejewicz: urok ukrainskoi. *Vsesvit*. № 2. (p. 197).
11. Pachovsky, T. (2014) Jędrzejewicz J. urok ukrayinskoi (Transl. by R. Radshevsky). *Kyivski polonistychni studii*. Kyiv: Universytet "Ukrayina". Tom 14. (p. 332–336). Reprinted from *Vsesvit*. № 2. (p. 197).
12. Radshevsky, R. (2022). Pysmenstvo polsko-ukrainskoho pohranychchia u doslidzhenniakh Antina Serednytskoho. Sulejówek: *Dialog dwóch kultur*. (p. 89–99).
13. Svitlenko, S. (2017). *Dmytro Iavornytsky: vchenyi ta pedahoh v ukrainskomu intelektualnomu spivtovaryystvi: monohrafiia*. Dnipro: Lira. 312 p.